

JULIJANA VIŠOČNIK^{*}

Oklaciji v Emoni in po imperiju

IZVLEČEK

Rimska kolonija Emona velja za najstarejše rimsko avtonomno mesto na Slovenskem, katerega ustanovitev postavljamo v čas prvega rimskega cesarja Avgusta. Glede na strateški položaj našega prostora je bila gotovo zaželen cilj italških kolonistov, ki so dokumentirani na kamnitih spomenikih z napisi, predvsem nagrobnikih. Nekatere družine so se v tej prvi fazi koloniziranja in romaniziranja še posebej angažirale, zato so njihovi predstavniki ne samo pogosto izpričani, temveč so tudi prevzemali pomembnejše mestne funkcije. Predstavniki Oklacijev v Emoni in njenem agru ne sodijo med najpogostejše. Poznamo namreč zgolj dva nagrobnika, enega iz samega mesta in drugega iz emonskega agra (Lesce?). Oba sta najverjetneje sodila med člane municipalne elite, prvi kot veteran in drugi kot dekurion kolonije Emone.

KLJUČNE BESEDE

Epigrafika, onomastika, Oklaciji, Deseta italška regija, province, keltska imena, družbena razslojenost, rimska družba

ABSTRACT

OCLATII IN EMONA AND THROUGHOUT THE EMPIRE

The Roman colony of Emona is considered the oldest Roman autonomous town in modern Slovenian territory, the establishment of which is dated to the period of the first Roman emperor, Augustus. Due to the strategic position of this area, Emona was undoubtedly a prized target of Italic colonists, documented on inscription-bearing stone monuments, primarily gravestones. During the first phase of colonization and Romanization, several families were particularly active. Therefore, their representatives were not only often documented, but they also held important functions in the city administration. The representatives of Oclatii in Emona and its ager were not among the most common ones. There are only two gravestones known to date, one from the town itself and the other from the Emona ager (Lesce?). Both representatives were most likely part of the municipal elite—one as a veteran and the other as a decurion of the Emona colony.

KEY WORDS

epigraphy, onomastics, Oclatii, *Regio X*, provinces, Celtic names, social stratification, Roman society

^{*} doc. dr., arhivska svetovalka, Nadškofijski arhiv Ljubljana, Ljubljana, julijana.visocnik@rkc.si,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7222-5052>

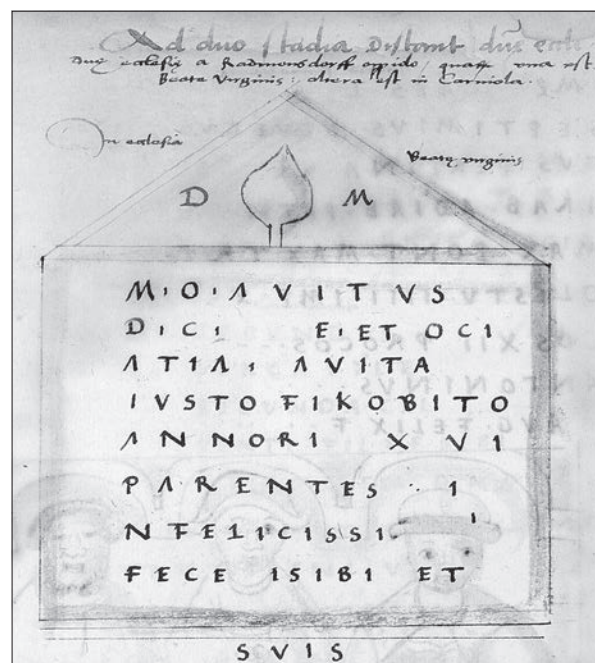
UVOD – ONOMASTIKA¹ IN PROZOPOGRAFIJA²

Zdi se, da smo počasi le presegli prepričanje, da je epigrafika samo pomožna veda zgodovinarstva ali arheologije. Če pa že govorimo o kakršnikoli pomožni vedi, bi morda lahko rekli, da je onomastika s svojimi raziskavami pomožna (a pogosto tudi ključna) veda epigrafike. Na vsakem napisu namreč najdemo zapis kakega imena, pogosto samo njegov del. Zakonitosti rimske nomenklature nam tako pridejo še kako prav, saj nam lahko omogočijo bolj verjetno rekonstrukcijo napisu, pa tudi globlji vpogled v rimsko družbeno dogajanje.³ Pomen tovrstnih raziskav je večkrat poudaril tudi naš največji epigrafik Jaroslav Šašel, ki je že v članku iz leta 1964 na teoretski ravni predstavil njihove možnosti,⁴ praktično pa jih je demonstriral s prispevki o številnih pomembnih rodbinah, ki so se ustalile na naših tleh (*Barbii*,⁵ *Caesernii*,⁶ *Dindii*,⁷ posredno tudi *Varii*),⁸ kjer so se možnosti onomastičnih raziskav prepletale s potenciali prozopografskih študij. Podobno študijo je za petovionske Valerije pripravil G. Alföldy.⁹ Morda je proti koncu 20. stoletja zanimanje za onomastiko nekoliko zamrlo, se je pa ponovno obudilo z vzpostavitvijo epigrafskih baz, ki omogočajo veliko hitrejši zbir željenega gradiva, ki predstavlja osnovo za nadaljnje delo. V preteklih (zgoraj navedenih) onomastično-prozopografskih študijah so se raziskovalci posvetili predvsem pomembnejšim družinam, ki so v naš prostor prišle med prvimi italjskimi kolonisti. Ti so izvirali predvsem iz severne in osrednje Italije, k nam pa so prinesli predvsem specifično obrtniško dejavnost ali trgovanje in prevoznništvo, torej tisto, s čimer so se ukvarjali doma. V vzhodnoalpskem prostoru so videli predvsem možnost za širitev svojega poslovnega delovanja, obenem so posredno sodelovali pri procesu romanizacije.

OKLACIJI

Oklaciji, s katerimi smo se leta 2024 podrobneje srečali pri pripravi prispevka za Grošljev simpozij,¹⁰ sicer verjetno niso sodili med najpomembnejše družine na emonskem koncu. Zato ne preseneča, da se nihče od prej omenjenih raziskovalcev z njimi ni podrobneje ukvarjal že v preteklosti. V skladu s pričakovanji pa Oklacija iz Lesc (*M. Oclatius Avitus*), za katerega lahko ob predpostavki, da je branje napisu pravilno, sklepamo, da je opravljal funkcijo emonskega mestnega svetnika, najdemo med epigrafskimi viri za Emono v *RE*.¹¹ Dekurion iz vrst Oklacijev je gotovo potrditev, da je družina sodila med mestno elito, saj je bilo članstvo pogojeno tako s premoženjskim cenzusom kot z moralno primerenostjo.¹² Oklacijev nagrobnik iz Lesc je bil objavljen v korpusu napisov Emone leta 2023 (*ILSI* 3, 271), kjer ga je avtorica M. Šašel Kos datirala v 2. oziroma 3. stoletje.

V mestnem središču poznamo še en zanimiv nagrobnik, ki prinaša omembo veterana Petnajste legije Lucija Oklacija Tarkvinijca (*L. Oclatius Tarquiniensis* – *ILSI* 3, 60). Na osnovi omemb legij: Petnajste¹³ in Osme,¹⁴ ter manjkajočega

Skica nagrobnika Oklacijev z Gorenjske, povzeta po prvi objavi (*Tyfernus*, Ms. 3528, fol. 59^v).

¹ Veda o lastnih imenih – imenoslovje.

² Zbiranje podatkov o družbenih in družinskih povezavah osebe, o njeni karieri ipd. Gl. PIR (= *Prosopographia Imperii Romani*): <https://pir.bbaw.de/#/overview>.

³ Onomastika in pripadajoča pravila so bila v preteklosti že razmeroma natančno predstavljena na konkretnih primerih iz našega prostora v dveh člankih avtorice tega prispevka, ki sta bila objavljena v *Kroniki*: Višočník, Antični prebivalci, str. 281–292, in Višočník, Ženska imena, str. 245–262.

⁴ Šašel, *Probleme*, str. 352–368.

⁵ Šašel, *Barbii*, str. 117–137.

⁶ Šašel, *Caesernii*, str. 201–221.

⁷ Šašel, *Dindii*, str. 337–342.

⁸ Šašel, *Zu T. Varius Clemens*, str. 295–300, in Šašel, [...]*ARIUS* [...]*ISCUS*, str. 175–182.

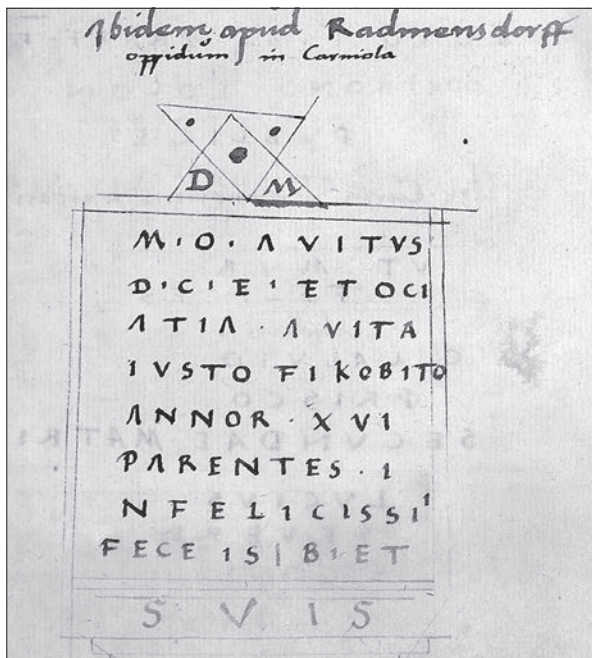
⁹ Alföldy, *Valerii*, str. 137–144.

¹⁰ Višočník et al., *Poskus*, str. 4, kjer smo želeli nagrobnik iz Lesc postaviti v kontekst omenjene vile.

¹¹ Šašel, *Emona*, str. 548.

¹² Alföldy, *Rimska družbena zgodovina*, str. 225–234.

¹³ Za legio XV v Emoni gl. komentar k napisu št. 59 v *ILSI* 3. Čeprav je nekoč prevladovalo mnenje, da je imela legija tabor prav v Emoni, je danes to mnenje preseženo. Gotovo pa je bila Emona pomembna strateška točka in

Skica nagrobnika Oklacijev z Gorenjske, povzeta po prvi objavi (Tyferrus, Ms. 3528, fol. 74').

osebnega imena (*cognomen*) drugega omenjenega veterana Tita Kalvencija (*T. Calventius*) je ta spomenik mogoče časovno umestiti v prvo polovico (morda celo na začetek) I. stoletja.¹⁵ Pravkar navedena nagrobnika, ki omenjata Oklacije, predstavljata izhodišče in spodbudo za nekoliko širši pogled na to družino. Samo dva primera v celotni koloniji Emoni sicer ne govorita v prid zelo vplivni družini. Ne gre pa zanemariti dejstva, da sta na obeh spomenikih navedena posameznika, ki sta predstavljala lokalno elito: za veterane je to običajno in pričakovano, dekurioni, ki sodelujejo v mestnem svetu (*ordo decurionum*), pa tja tako ali tako sodijo.

Naj na tem mestu oba spomenika postavimo v nekoliko širši kontekst. Kaj je znanega o imenu in njegovem izvoru ter od kod Oklaciji sploh izvirajo, kje je njihova razširjenost največja ...? Vprašanje, ali in kako sta naša spomenika z Oklaciji povezana, je glede na njuno datacijo najverjetneje brezpredmetno, čeprav ga povsem zanemariti seveda ne gre. Nesporno je, da se je veteran Lucij Oklacij po končanem služenju ustalil v Emoni. Njegovo osebno ime *Tarquiniensis* govori v prid

temu,¹⁶ da je prišel iz etruščanskega mesta *Tarquini*. Veterani so v mestih, kjer so se ustalili, imeli privilegiran položaj. Njihove izkušnje v vojski, čast služenja rimskemu orlu in odpravnina ob odpustu so jim omogočili vstop med mestno elito ter aktivno sodelovanje v družbenem življenju mesta. Nagrobni spomenik sta Luciju Oklaciju postavila veteran Tit Kalvencij, ki je sicer služil v drugi enoti, a v bližnji Petovioni, in njegova osvobojenka Oklacija Ekspektata (*Oclatia L(uci) l(iberta)*). Lucij Oklacij in Oklacija Ekspektata morda nista bila povezana zgolj kot gospodar in sužnja oziroma osvobojenka, temveč tudi osebno (intimno)¹⁷ – čeprav bi lahko v tem primeru pričakovali, da bo spomenik bolj družinske narave (z navedbo otrok, če sta jih imela, ter brez vojaškega tovariša). Lucij Oklacij in Oklacija Ekspektata, ki je v skladu s pravili rimske onomastike prevzela gospodarjev gentilicij in obdržala svoje ime kot *cognomen*, bi lahko bila v tem primeru začetnika Oklacijev na Emonskem in s tem verjetno predni-

Nagrobnik veterana Lucija Oklacija Tarkvinijca, vzdani v južno steno ljubljanske stolnice (foto J. Visočnik).

vojaško izhodišče za pestro dogajanje v času Tiberijeve panonske vojne (12–8 pr. Kr.) ter v obdobju panonsko-delmatskega upora (6–9 po Kr.).

¹⁴ *Legio VIII Augusta* je imela po letu 9 tabor v bližnji Petovioni (Panonija), od tam pa je leta 45 šla v kraj *Novae* v Meziji. Za več podatkov o legiji gl. Reddé, *Legio VIII Augusta*, str. 119–126, in Ritterling, *Legio*, str. 1642–1664.

¹⁵ *ILSl* 3, 60.

¹⁶ Kajanto, *The Latin Cognomina*, str. 188–190. Ime je navedeno med osebnimi imeni z geografskim poreklom, ki je povezano z Etrurijo in Umbrijo. Povezano naj bi bilo z mestom *Tarquini* v južni Etruriji.

¹⁷ Takih primerov ni malo, na primer Julija Karnuntila, ki se je poročila s svojim gospodarjem, veteranom Julijem Lupijanom (EDR146554).

ka Marka Oklacija Avita in Oklacije Avite iz Lesc, česar pa ni mogoče potrditi (pa tudi ne ovreči).

IZVOR IMENA OCLATIUS

Že Holder element *Ocl.* (in s tem ime *Oclatius*) na osnovi napisa iz Lyona (CIL XIII 10002) uvrsti med keltske.¹⁸ Kot zadnji se je na naših tleh s tem imenom ukvarjal L. Repanšek, ki zapiše, da gre za eno od imen z območja Skordiskov, ki ga je mogoče bolj ali manj zanesljivo opredeliti kot galsko (poleg *Amaca*, *Abudius*, *Amba*, *Ambactus*, *Attedius*–a, *?Cutius*, *?Iaritus*, *Nantius*, *Uiracius*, *Uoconia*).¹⁹ Kot keltsko ime, ki najverjetneje izvira iz severne Italije, ga definira tudi W. Meid.²⁰ Znano je, da nam poleg etimologije in primerjalnega jezikoslovja pri določanju izvora imena pomaga tudi njegova razprostranjenost.²¹

Ker je bilo ime z jezikovnega vidika opredeljeno že večkrat, se največji potencial kaže prav v ugotavljanju njegove pojavnosti. Kje je dokumentirano največkrat, kje ga srečamo le sporadično? Ime naj bi torej bilo keltskega izvora, pa vendar je najpogostejše izpričano kot gentilicij, ki ga ne razumemo kot psevdogentilicij. Če gre za ime keltskega izvora, bi ga, ko govorimo o Italiji, pričakovali predvsem v severni Italiji, kjer je bil keltski jezikovni vpliv najmočnejši. Konkretni primeri bodo pokazali, kje je ime dejansko največkrat dokumentirano, pa naj gre za italске regije ali province rimskega imperija, saj bi ga spet v prvi vrsti pričakovali v t. i. keltskih provincah, torej v tistih s prevladujočim keltskim prebivalstvom.

V nadaljevanju sledita dve tabeli; v prvi so s pomočjo rimske epigrafske baze (EDR) zbrani vsi primeri Oklacijev, ki so izpričani po italških regijah (*regiones Italiae*), druga pa je namenjena tistim Oklacijem, ki so se na napisih ohranili po rimskih provincah. Podatki za drugo so zbrani s pomočjo dveh epigrafskih baz: heidelberške (HD) in baze Clauss–Slaby (EDCS). Ker se vsi napisi niso ohranili in ker vsi prebivalci niso postavili spomenika z napisom, to ne morejo biti vsi Oklaciji rimskega imperija, pa vendar lahko ohranjeni vzorec ponudi vpogled v koncentracijo oziroma odsotnost (nepotrjenost) imena na določenih območjih.

Med »zbiranjem« Oklacijev po epigrafskih bazah najdemo tudi nekaj sorodnih oziroma podobnih imen, ki so vsa izpeljana iz iste osnove: *Ocl*–, kar naj bi nakazovalo na isti izvor kot pri

Oklacijih. Z nekaj primeri je zastopan *Oclatus*,²² ki je izpričan v funkciji osebnega imena (*cognomen*),²³ idionima ali kot del peregrine filiacije.²⁴ Kot osebno ime srečamo tudi ime *Oclatinus*, tako v moški kot ženski obliki.²⁵ Epitet iz iste osnove najdemo tudi kot del votivnega posvetila boginji *Bona Dea*, torej *Bonae Deae Oclatae*.²⁶ *Bona Dea* velja za boginjo italškega izvora. Gre za boginjo žensk in zaščitnico ugodnega prehoda dekliv odraslo življenje. V naši bližini je kult izpričan v Tergestu in Akvileji, pa tudi v Panoniji in Dalmaciji.²⁷ Z epitetom *Oclata Bona Dea* najverjetneje dobi specifično nalogo in postane varuhinja zdravja oči. Epitet namreč razlagamo po analogiji prej navedene razlage imena *Oclatinus*,²⁸ zato *Bona Dea* postane boginja, ki »skrbi za vid«.²⁹ *Oclata* v besedni zvezi *Bona Dea* je tako gotovo povezana z latinsko besedo *oculus*, ki se je v vulgarni latinščini pogosto uporabljala kot sinkopirana *ocul*.³⁰

Večkrat se pojavi *M. Oclatinus Adventus*, ki je leta 218 skupaj s cesarjem Makrinom opravljal funkcijo konzula, zato je njegovo ime pogosto v vlogi navajanja datuma (konzularnega).³¹ Na konzula Oklatinija naletimo tudi v preprostejši obliki, torej samo z gentilicijem (brez prvega in osebnega imena).³² Če govorimo o konzulih, ne smemo mimo Tiberija Oklacija Severa, ki je to funkcijo opravljal leta 160 skupaj z Ninijem Hastijanom (*Ninnius Hastianus*).³³

22 Predvsem v Galijah je ime *Oclatus* poznano tudi s pečatov na keramiki, prim. EDCS.

23 Na primer EDR007251: *M. Iuventius M. f. Oclatus* iz Vidma (Udine).

24 HD023011: *Primigenio Oclati*. V tem primeru je lahko nominativ oblike *Oclati* tudi *Oclatius*, zato smo ga umestili v tabelo.

25 EDR148965: *Aquila L. f. Oclatina* iz Pulja; HD057945: *C. Aemilius Vols(oni) f. Ocla(tinus)* s Cresa (Dalmacija); HD061797: *Valerius Oclatinus* z Malega Lošinja (Dalmacija). Za osebno ime *Oclatinus* gl. Kajanto, *The Latin Cognomina*, str. 224, ki ga umesti med osebna imena s pomenom, povezanim s človeškim telesom (njegovimi deli) ali umom; v našem primeru sta v izhodišču samostalniki *oculus* (oko) in iz njega izpeljan *oculatus* (torej tisti, ki ima oči). Če k temu dodamo sinkopo, dobimo *oc(u)latus* in prek pomanjševalnice pridemo do besede *oclatinus*.

26 EDR161216.

27 Alonso-Alonso in Gatto, »Bona Dea«, str. 37. Za razne epitete tej boginji gl. še: Delplace, *Cultes féminins*, str. 119–132.

28 Gl. op. 25.

29 Alonso-Alonso in Gatto, »Bona Dea«, str. 40–41; Ambasciano, *The Fate*, str. 4–5.

30 Za etimologijo prim. še Ernout in Meillet, *Dictionnaire étymologique*, str. 458.

31 Na primer EDR121925, EDR111053, EDR138686, EDR161343, EDR175850, EDR189073 po Italiji; ali drugod po imperiju: HD070434 (Britanija).

32 HD032095: *Imperatore Antonino et Oclatinio consulibus*, leto 218 v Akvinku (*Aquincum*).

33 HD056104.

18 Holder, *Alt-celtischer Sprachschatz* II, str. 829.

19 Repanšek, *Keltski prežitki*, str. 25.

20 Meid, *Keltische Personennamen*, str. 279.

21 Prim. Matasović, *Jezični tragovi*, str. 10–11, ki poudari, da samo etimologija ni dovolj; povezati jo je treba z dejstvom, da se neko ime pojavlja samo na tistih območjih, ki so jih naseljevali keltski prebivalci.

Ime *Oclatius* je lahko uporabljeno tudi kot del peregrine filiacije, ni torej nujno, da je vedno v funkciji gentilicija.³⁴ Na ostale posebnosti rabe imena *Oclatius* bomo opozarjali sproti ob imenih, ki smo jih uvrstili v spodnjo tabelo.

OKLACIJI PO ITALIJI

V spodnji tabeli so zbrani vsi Oklaciji, ki so izpričani na napisih po Italiji (oziroma po italških regijah – *regiones Italiae*). Upoštevani niso samo tisti primeri, kjer je ime uporabljeno v funkciji gentilicija, v moški ali ženski obliki, temveč tudi vse ostale možnosti: osebno ime (*cognomen*) ali kot del peregrine filiacije, čeprav so ti primeri bolj izjeme. Imena smo zbrali izključno s pomočjo rimske epigrafske baze (EDR), kar se je zdelo za namen tega prispevka povsem primerno in za-

dostno. Predvidevamo sicer lahko, da se nam je kak Oklacij na širšem Apeninskem polotoku izmuznil, kljub temu pa se bo pokazala zgovorna razprostranjenost oziroma pojavnost tega imena in potencialna skoncentriranost na severno Italijo, kar je glede na predviden (keltski) izvor imena pričakovano. V tabelo smo uvrstili najbolj izpodvedne informacije iz napisov: regijo, v kateri so ga našli, signaturo EDR, ime Oklacija oziroma Oklacijev, njihov poklic, funkcije, pripadnost družbenemu sloju, sorodstvene vezi in podobno, za nameček pa je dodana še vrsta napisa. Med zbranimi spomeniki z napisi je več družinskih, v tem primeru gre praviloma za družinske člane z istim gentilicijem, ki so zapisani na skupnem nagrobnem spomeniku.

Tabela 1: Oklaciji, izpričani na napisih po Italiji

Regio	EDR	Ime	Razno	Vrsta napisa	Datacija
I	EDR005563	<i>C. Oclatius Felix</i>	/	nagrobni	2. stol. po Kr.
I	EDR073099	<i>Oclatius Eutyches</i>	/	počastitveni	198 po Kr.
I	EDR148237	<i>L. Oclatius Daphnus</i>		nagrobni	2. stol. po Kr.
I (Rim)	EDR181450	<i>Oclati[---] -----?</i>		nagrobni ?	(?)
I (Rim)	EDR106738	<i>L. Oclatius L. f. Men(enia) Florentinus Feltr(ia)</i>	<i>miles cohortis I praetoriae</i>	nagrobni	2. stol. po Kr.
I (Rim)	EDR123972	<i>Valerius Oclatius</i>	<i>amico benemerenti</i>	nagrobni	2. stol. po Kr.
I (Rim)	EDR124041	<i>Oclatius Insularis</i>		nagrobni	1. pol. 1. stol. po Kr.
I (Rim)	EDR150987	<i>P. Oclatius (---)</i>		votivni (?)	131–230 po Kr.
I (Rim)	EDR156886	<i>Aelius Oclatius</i>		votivni: <i>Herculi et Genio Imperatoris ...</i> (cesar Antonin Pij)	142 po Kr.
I (Rim)	EDR159613	<i>L. Oclatius Faustus Oclatia Damalis Oclatius Silvanus</i>		nagrobni	50–150 po Kr.
I (Rim)	EDR160173	<i>C. Oclatius Euopus</i>		nagrobni	50–200 po Kr.
I (Rim)	EDR187402	<i>C. Oclatius Aprilis</i>		nagrobni	2. stol. po Kr.
I (Rim)	EDR188344	<i>T. Oclatius Athenagora</i>	<i>Nicomedensis iuris studiosus</i>	nagrobni	3. stol. po Kr.
I (Rim)	EDR192373	<i>Ti. Oclatius Hermias Ti. Oclatius Felix</i>	<i>osvobojenca</i>	nagrobni	2. stol. po Kr. (?)
II	EDR137714	<i>C. Oclatius C. f. Pal(atina) Modestus</i>	<i>cursus honorum viteza</i>	počastitveni	120–138 po Kr.
II	EDR190762	<i>C. Oclatius Faustus</i>		nagrobni	151–230 po Kr.
II	EDR191036	<i>Oclatia Ampliata</i>		nagrobni	131–250 po Kr.
VII	EDR168528	<i>L. Oclatius L. f.</i>		nagrobni	100–71 pr. Kr.
VII	EDR168529	<i>C. Oclatius (?) L. f.</i>		nagrobni	100–51 pr. Kr.

34 HD024100: *Oclatio Carvi f.*

VII	EDR168530	<i>L. Oclatius L. f.</i>		nagrobni	100–51 pr. Kr.
VII	EDR168531	<i>Pomponia Oclatiae f.</i>		nagrobni	100–71 pr. Kr.
VIII	EDR076797	<i>Oclatius Faor</i> <i>Oclatia Sabina</i>	/	počastitveni (?)	(?)
X	EDR090467	<i>C. Oclatius Epictetus</i>	osvobojenec	nagrobni	(?)
X (Feltria)	EDR122895	<i>L. Oclatius L. f. Men(enia)</i> <i>Tertius</i> <i>L. Oclatius L. f. Men(enia)</i> <i>Florentinus</i> <i>L. Oclatius L. f. Men(enia)</i> <i>Rocianus</i>	<i>pater</i> <i>miles cohortis I</i> <i>praetoriae</i> <i>IIIvir, praefectus i.d.</i> <i>adlectus aerario</i>	nagrobni	131–170 po Kr.
X	EDR135194	<i>L. Oclatius Tarquiniensis</i> <i>Oclatia L. I. Expectata</i>	<i>veteranus legionis XV</i> <i>liberta</i>	nagrobni	1. pol. 1. stol. po Kr.
X	EDR156345	<i>M. Oclatius Avitus</i> <i>Oclatia Avita</i>	<i>decurio coloniae</i> <i>Emonae</i>	nagrobni	101–300 po Kr.
X	EDR137189	<i>Oclatia Chrestis</i> <i>Oclatius Hiaeronymus</i>	osvobojenca (?)	nagrobni	3. stol. po Kr.
XI	EDR124697	<i>Oclatius P. f.</i>	<i>coniux</i>	nagrobni	201–400 po Kr.

Iz tabele je razvidno, da se ime pojavi le v šestih italjskih regijah:³⁵ I (*Latium et Campania*), II (*Apulia et Calabria*), VII (*Etruria*), VIII (*Aemilia*), X (*Venetia et Histria*) in XI (*Transpadana*), od tega kar štirinajstkrat v osrednji Italiji z Rimom, torej v prvi regiji. Če za trenutek ostanemo v osrednji in že skoraj južni Italiji, je treba omeniti še tri primere v drugi regiji, zatem pa se moramo pomakniti proti severu Italije in si privoščiti kar konkreten postanek v Etruriji, torej v sedmi regiji, kjer so dokumentirani štirje spomeniki z napisi. Temu območju pa lahko dodamo še en primer iz sosednje, osme regije (*Aemilia*). Preostane šest napisov z Oklaciji, ki izvirajo iz severne Italije, od tega jih je pet³⁶ iz desete regije in le eden iz enajste. Iz Italije torej do danes poznamo 28 spomenikov z napisi, na katerih so omenjeni Oklaciji. Približno polovica napisov je iz osrednje Italije, med temi kar enajst iz Rima. V severni Italiji, kjer bi jih pričakovali največ (*regiones* X in XI), jih poznamo zgolj šest. Za razliko od osrednje Italije; če I., VII. in VIII. regijo vzamemo kot enoto, ki zajema osrednjo Italijo, dobimo kar 19 napisov.

Večina spomenikov je nagrobnega značaja (med njimi so tudi družinski), le trije sodijo med počastitvene in samo dva sta verjetno votivna. Na treh spomenikih so omenjeni vojaki: *L. Oclatius L. F. Men(enia) Florentinus Feltr(ia)*, ki ga srečamo na dveh napisih; v Rimu,³⁷ kjer je služboval kot pretorijanec: *miles cohortis I praetoriae*, in v domači

Feltriji (*Feltria*)³⁸ na družinskem nagrobniku skupaj z drugimi družinskimi člani.³⁹ Tretji primer vojaškega nagrobnika je eden od obeh emonskih, kjer smo se srečali z veteranom 15. legije po imenu *L. Oclatius Tarquinienses*⁴⁰ in njegovo osvobojenko Oklacijo Ekspektato (*Oclatia Expectata*). V primeru Oklacija iz emonskega agra (Gorenjska) gre za člana mestnega sveta (*d(ecurio) c(oloniae) E(monae)*).⁴¹ Tak primer se ponovi pri že omenjenem družinskem nagrobniku iz Feltrije, kjer drug Oklacijski: *L. Oclatius L. f. Men(enia) Rocianus IIIvir, praefectus i. d. adlectus aerario*, opravlja pomembne upravne funkcije v domačem mestu: županske, sodne in finančne.⁴² Samo v primeru počastitvenega napisa za Gaja Oklacija Modesta⁴³ lahko govorimo o viteški karieri in posledično o pripadniku višjega sloja. Med osebnimi imeni (*cognomina*) zbranih Oklacijskih pa je veliko takih, ki bi lahko bila imena nekdanjih sužnjev in bi torej šlo za osvobojenke, na primer *Felix*, *Eutyches*, *Daphnus*, *Hermias*, *Epictetus*, *Chrestis* in *Hiaeronymus*;⁴⁴ morda tudi *Athenagora*, pa čeprav je zraven navedeno, da je *Nicomedensis*,⁴⁵ da je torej dejansko prišel z vzhoda. Grška imena so namreč prej znamenje družbene pripadnosti, torej suženjskega

³⁵ Italija upravno ni bila razdeljena na province, pač pa na enajst regij.

³⁶ Med temi sta tudi oba emonska (EDR135194, EDR156345).

³⁷ EDR106738.

³⁸ Mesto v deseti regiji, danes Feltre.

³⁹ EDR122895.

⁴⁰ EDR135194.

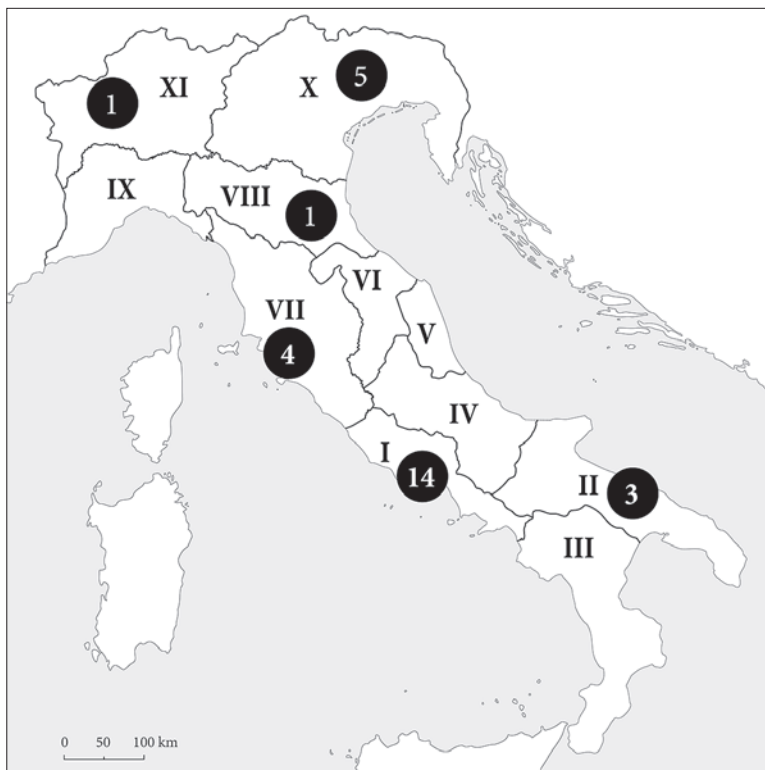
⁴¹ EDR156345.

⁴² EDR122895.

⁴³ EDR137714.

⁴⁴ Gl. tabelo 1.

⁴⁵ *Nicomedia*: pomembno mesto na severozahodu Male Azije (danes Turčija).

Zemljevid razprostranjenosti Oklacijev po Italiji (priprava zemljevida Mateja Belak, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU).

stanu, kakor geografskega porekla.⁴⁶ V primeru *T. Oclatius Athenagora*⁴⁷ pa je situacija nekoliko specifična: ni navedeno samo njegovo poreklo (*origo*, dom, izvor), temveč tudi njegov poklic (zanimanje): *iuris studiosus*,⁴⁸ da je torej podkovan v pravo, zato bi lahko po analogiji sklepali, da gre tudi v tem primeru za osvobojenca. Veliko poklicev, ki so zahtevali izobražen kader: učitelji, uradniki, pisarji, arhivarji in podobno, so opravljali prav sužnji in osvobojeneci.⁴⁹ Med zbranimi primeri spomenikov z Oklaciji sta dva votivna, pri čemer samo pri enem vemo, komu je bil posvečen, namreč Herkulu in Geniju cesarja Antonina Pija.

V večini primerov je ime *Oclatius* pričakovano uporabljeno na mestu gentilicija, izjemoma ga je mogoče srečati v vlogi osebnega imena, kot na primer *Aelius Oclatius*⁵⁰ iz Rima, kjer je *Aelius* očitno cesarski gentilicij, *Oclatius* pa *cognomen*. V primeru Pomponije⁵¹ pa je Oklacija v vlogi peregrine filiacije: *Pomponia Oclatae f.*, pri čemer pozornost pritegne dejstvo, da je na tem mestu žensko ime, kar je neobičajno, saj so tam ponavadi imena očetov.

Če na kratko povzamemo: na 28 spomenikih z napisi je ohranjenih 37 Oklacijev, med njimi 7

žensk. Na osnovi osebnih imen lahko sklepamo, da je med njimi precej osvobojenec, torej nekdanjih sužnjev v družinah Oklacijev. Na treh napisih srečamo vojake: enega pretorijanca na dveh napisih in enega veterana, dvakrat pa sta izpričana pripadnika mestnega sveta (*ordo decurionum*). Na počastitvenem napisu za Gaja Oklacija Modesta je navedena njegova kariera, ki je kariera viteza (*ordo equester*).

V zadnjem stolpcu so dodane datacije napisov, ki so za naše potrebe preprosto povzete po EDR. Morda velja izpostaviti le datacije napisov iz Etrurije, ki so očitno najstarejši, saj so postavljeni v I. stoletje pred Kristusom, kar še dodatno poudarja pomen osrednje Italije za Oklacije, morda kot izhodišča, od koder so se razširili.

OKLACIJI PO IMPERIJU

Pregledu pojavnosti Oklacijev po Italiji sledi njihova razprostranjenost po celotnem imperiju. Tabela je sestavljena podobno kot prejšnja: na prvem mestu je sicer provinca (razvrščene so po abecednem redu), sledi signatura heidelberške (HD) in EDCS baze (če je mogoče obeh), nato ime, stolpec, namenjen raznim dodatnim informacijam (poklic, funkcije, družbena pripadnost), in nazadnje podatek o tem, za kakšne vrste napis gre. Oklaciji po rimskem imperiju so bili torej zbrani s pomočjo dveh epigrafskih baz.⁵²

⁴⁶ Matijašić, *Uvod*, str. 62; Bruun, *Slaves*, str. 608–609. Za značilna imena sužnjev gl. Solin, *Sklavennamen*.

⁴⁷ EDR188344.

⁴⁸ Strokovnjak za pravo ali morda tisti, ki pravo še študira.

⁴⁹ Za primerjavo gl. Višočník in Železnikar, *Atrans*, str. 272–277, 284–286, in Višočník, *Arhivarji v Petovionii*, str. 11–27.

⁵⁰ EDR156886.

⁵¹ EDR168531.

⁵² HD in EDCS.

Tabela 2: Razprostranjenost Oklacijev po imperiju

Provincia	HD/EDCS	Ime	Razno	Vrsta napisa
Africa proconsularis	EDCS-13001065	<i>L. Oclatius Sabinus</i>	<i>v. a(nnos) VIII</i>	nagrobni
Alpes Cottiae	EDCS-05400523	<i>Aurelius Oclatius</i>		nagrobni
Baetica	HD027800 EDCS-09000136	<i>[Val]erius Oclatius</i>	<i>praef(ectus) octonis ... equester?</i>	vojaška diploma
Dacia	HD017648 EDCS-13600288	<i>Oclatius Florentinus</i>	<i>bf. cos. I(egionis) V M(acedonica)</i>	votivni: <i>Deae Nemesei Reg(inae)</i>
Dalmatia	HD007926 EDCS-10100792	<i>T. Oclatius Severus</i>		nagrobni
Dalmatia	HD03999 EDCS-00380805	<i>L. Oclatius Hyginus</i>	<i>liberti (?)</i>	nagrobni
Dalmatia	HD061991 EDCS-28300063	<i>Coelia Oclatia</i>	<i>mater matertera</i>	nagrobni
Dalmatia	HD062728 EDCS-28000219	<i>L. Oclatius Socrates</i>	<i>libertus (?)</i>	nagrobni
Dalmatia	EDCS-68000038	<i>L. Oclatius (---)</i>		nagrobni
Gallia Lugdunensis	EDCS-10500847	<i>Oclatia Alexandra</i>		nagrobni
Gallia Narbonensis	EDCS-08401372	<i>Oclatius Fortunatus</i>	<i>libertus (?)</i>	nagrobni
Germania Inferior	HD024100 EDCS-16200862	<i>Oclatio Carvi f.</i>	<i>signif. alae Afror(um)</i>	nagrobni
Germania Inferior	HD082025 EDCS-11100220	<i>Oclatius [--- Sace] rdos (?)</i>	<i>p(rimus) p(ilus) le[g(ionis)]</i>	votivni: <i>I O M Minervae Fortunatae leg. I Minerviae Gordianae ...</i>
Germania Superior	HD075569 EDCS-11001397	<i>Oclatia Mansuo Oclatius Ancario</i>	<i>matrona pientissima libertus</i>	nagrobni
Germania Superior	HD075645 EDCS-11000183 lupa 26583 ⁵³	<i>Oclatius</i>	<i>maritus</i>	nagrobni
Germania Superior	HD075701 EDCS-11000078	<i>Oclatia Secunda</i>		votivni: <i>Deo Mercurio</i>
Germania Superior	EDCS-11000183	<i>Oclatius Maritus L. f.</i>		nagrobni
Germania Superior	HD023011 EDCS-38900309	<i>Primigenius Oclati</i>		?
Lusitania	EDCS-34900050	<i>Oclatia Q. f.</i>		nagrobni
Macedonia	EDCS-65700915	<i>L. Oclatius Severus</i>	<i>commanipularis</i>	nagrobni
Mauretania Caesariensis	EDCS-26801247	<i>Oclatius Chereas</i>	<i>coniugi</i>	nagrobni
Noricum	HD038069 EDCS-14500756	<i>(H)elvia Oclatius</i>	<i>Liberti (?)</i>	nagrobni
Noricum	HD067104 EDCS-14600051	<i>L. Herennius L. lib. Oclatius</i>	<i>liberti uxori optimaе</i>	nagrobni
Numidia	EDCS-13003375	<i>L. Oclatius Licinianus</i>		nagrobni
Raetia	HD056104	<i>Ti. Oclatius Severus</i>	<i>consul</i>	vojaška diploma
Sardinia	EDCS-12300213	<i>C. Oclatius Macrus Caralitanus</i>		vojaška diploma

53 Ker so v različnih bazah branja različna, na tem mestu navajam še podatke iz lupe, kjer sta na voljo dve različni branji napisa: <https://lupa.at/26583> (31. 3. 2025).

Zemljevid razprostranjenosti Oklacijev po rimskem imperiju (priprava zemljevida Mateja Belak, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU).

Na Oklacije po rimskem imperiju naletimo kar v 16 provincah: *Africa proconsularis*, *Alpes Cottiae*, *Baetica*, *Dacia*, *Dalmatia*, *Gallia Lugdunensis* in *Gallia Narbonensis*, *Germania Inferior* in *Germania Superior*, *Lusitania*, *Macedonia*, *Mauretania Caesariensis*, *Noricum*, *Numidia*, *Raetia* in *Sardinia*. Po številu izpričanih primerov izstopata dve provinci; s po petimi spomeniki z Oklaciji se ponašata Zgornja Germanija (*Germania Superior*) in Dalmacija (*Dalmatia*). Po dva primera poznamo iz Spodnje Germanije (*Germania Inferior*) in Norika (*Noricum*). Vse ostale navedene province so zastopane s po enim primerom; morda bi lahko dve različni Galiji obravnavali skupaj in bi zato prav tako dobili dva Oklacija (po enega iz Narbonske in Lugdunske Galije). Trije Oklaciji sicer prihajajo iz Afrike, a iz treh različnih provinc (*Africa proconsularis*, *Mauretania Caesariensis* in *Numidia*). Iz Iberskega polotoka imamo dva Oklacija: iz provinc *Baetica* in *Lusitania* po enega. Nekoliko presenečata število v Dalmaciji (5) in le sporadična pojavnost ali celo odsotnost Oklacijev v nekaterih zahodnih provincah: več bi jih pričakovali v

Galijah, na Iberskem polotoku, v Daciji, Britaniji, Panonijah in Mezijah.

Med Oklaciji po rimskem imperiju je podobno kot v Italiji nekaj primerov, ki so neposredno ali morda samo posredno povezani z vojsko. *Oclatius Florentinus* je opravljal funkcijo beneficiarja v Daciji; kot je razvidno iz zapisa na votivnem spomeniku, kjer je izpričan kot dedikant, je izviral iz Pete makedonske legije (*legio V Macedonica*).⁵⁴ Za beneficiarje je postavljanje votivnih spomenikov nekaj povsem običajnega in pričakovanega;⁵⁵ s prošnjo se je obrnil na boginjo Nemezo, ki ji je pridani še samostalni *Regina* (kraljica).⁵⁶ *L. Ocla-*

⁵⁴ Za *legio V Macedonica* gl. Strobel, *Zur Geschichte der legionen*, str. 515–528, in Ritterling, *Legio*, str. 1572–1586.

⁵⁵ Lep primer tega sta mesti Celeja in Sirmij, kjer se je ohranilo veliko oltarjev, ki so jih postavili prav beneficiarji, ki so tam imeli svojo postajo (*statio*), prim. Visočnik, *Beneficiarii*, str. 47–77.

⁵⁶ Nemeza velja za boginjo, ki je tesno povezana s pravičnostjo (maščevanjem ?) in z Rimsko državo, prim. Hornum, *Nemesis*. Epiteta, ki jo na Balkanu in v donavskih provincah najpogosteje spremljata, sta prav *Regina* in *Augusta*, prim. Pastor, *Il culto*, str. 218.

tius Severus je poskrbel za postavitve nagrobnika tovarišu, sobojevniku (*commanipularis*) Titu Helviju Makrinu, ki je opravljal službo *stator Augusti*; glede na uporabljen izraz *commanipularis* (sbojevniki v istem manipulu) je verjetno isto službo opravljal tudi Oklacija. *Statores Augusti* so bili ena od mestnih vojaških enot (v samem Rimu); sodili so pod poveljstvo prefekta pretorija in prebivali v taboru pretorijancev. Tvorili so enoto, imenovano *numerus*, ki je bila razdeljena na centurije (*centuria*), kar dokazuje tudi naš napis: (*centuria*) *Saecularis*. Pokrivali so predvsem policijske in sodne zadeve.⁵⁷ Le fragmentarno pa je ohranjeno ime Oklacija iz Spodnje Germanije, ki je kot *primus pilus* (ali *primipilus*)⁵⁸ poskrbel za postavitve votivnega spomenika Jupitru, Najboljšemu in Največjemu,⁵⁹ Minervi⁶⁰ in Fortuni⁶¹ Prve Minervine legije (*legio I Minervia Gordiana*) za blagor (zdravje) in nepoškodovanost cesarja Gordijana III., ki je vladal od začetka leta 238 do začetka leta 244, ter njegove žene Sabinije Trankviline (*Sabinia Tranquillina*).⁶² Iz iste province prihaja še zadnji Oklacija, ki ga lahko povežemo z vojsko, namreč *Oclatius Carvi f.* Njegovo ime je ime tipa peregrine filiacije, kar je povsem pričakovano, saj je služboval v pomožni enoti (*ala Afrorum*),⁶³ v katero so rekrutirali peregrine, ki so po končanem službovanju šele prejeli rimsko državljanstvo. Kot *signifer*⁶⁴ je bil zadolžen za prapor (*signum* – daljše okrašeno kopje).

Ko govorimo o vojaki z imenom Oklacija, lahko v obravnavo takoj pritegnemo še tri vojaške diplome, ki izvirajo iz treh različnih provinc: *Baetica*, *Raetia* in *Sardinia*. V teh primerih ne gre za omembe Oklacijev, ki bi jim bilo s temi diplomami podeljeno državljanstvo, temveč so Oklaciji bodisi v vlogi poveljnika določene enote (primer iz province *Baetica*) ali ena od prič, ki potrjuje točnost kopije (primer iz Sardinije), morda pa celo del konzularnega datuma (primer iz province Recije). *Tiberius Oclatius Severus* je bil leta 160 namreč skupaj z Ninijem Hastijanom (Q. ? *Ninnius Hastianus*) *consul suffectus*. Samo pri teh treh Oklacijah smo priča pripadnikom višjih slojev: konzul je namreč pripadal senatorskemu redu, poveljnik enote pa viteškemu.

Sicer pa družbena pripadnost Oklacijev precej spominja na tisto v Italiji. Pripadnikov municipalne elite zaenkrat nimamo. Ponovi se zgodba z osvobodenci, ki so bodisi izrecno zapisani z besedo *libertus* (tudi v okrajšani obliki: l. ali lib.: *L. Herennius L. lib. Oclatius*) bodisi lahko nanje sklepamo predvsem iz njihovih osebnih imen, ki so značilna za sužnje in so jih osvobodenci obdržali kot *cognomina*: *Hyginus*, *Socrates*, *Alexandra* in *Fortunatus*, oziroma jih lahko prepoznamo iz konteksta (omemba *contubernales*⁶⁵ v primeru (*H*)*elvia Oclatius* iz Norika).

Kljub temu, da ime *Oclatius* pričakujemo na mestu gentilicija, so ponovno izpričani primeri, kjer je v vlogi osebnega imena (*cognomen*): *Aurelius Oclatius*, *Valerius Oclatius*, *Coelia Oclatia*, *Primi-genius Oclatius* in (*H*)*elvia Oclatius*, kar je verjetno mogoče razložiti preprosto s tem, da so se z oddaljevanjem od Rima pravila sorazmerno rahljala. Že zgoraj smo opozorili na peregrina Oklacija, sina Karva, ki je služil v pomožni enoti (*ala Afrorum*), kjer je ime spet v drugačni vlogi in ne deluje kot gentilicij. To je primerljivo z Oklacijo iz Luzitanije, saj gre za žensko ime tipa peregrine filiacije: *Oclatia Q(uinti) filia*.

Družbena pripadnost, ki jo razkrijejo Oklaciji v drugi tabeli, je tako primerljiva s tisto v Italiji. Na majhna odstopanja smo opozorili sproti.

Večina spomenikov z Oklaciji so nagrobniki; opozorili smo že na tri vojaške diplome z Oklaciji in omenili tri votivne spomenike, kjer Oklaciji nastopajo kot dedikanti. Izbor božanstev bi bilo treba le še postaviti v kontekst; votivni spomeniki so namreč posvečeni boginji Nemezi Kraljici (*Deae Nemese Reg(inae)*), bogu Merkurju (*Deo Mercurio*) ter *I O M, Minervae, Fortunae legionis ...* Invokacija treh različnih božanstev obenem s strani vojaka (*primus pilus*) ne preseneča, saj so vsa tri neposredno ali vsaj posredno povezana z vojsko. Jupiter, Najboljši in Največji, je bil vrhovni rimski bog in državno božanstvo; ker so tudi vojaki del državnega aparata, so se mu pogosto priporočali. Minerva je tako ali tako boginja vojskovanja, nad srečno usodo (*Fortuno*) pa se gotovo noben vojak nikoli ni pritoževal. Boga Merkurja načeloma poznamo kot božanskega sla, zaščitnika trgovine in trgovcev ter posledično dobička. V galskih provincah in obeh Germanijah pa ga je treba pogos-

57 Wolff, Units, str. 1039.

58 Prvi centurion prve centurije v legiji, ki je bil obenem poveljujoči častnik tega ranga za celotno legijo, prim. Domaszewski in Dobson, *Die Rangordnung*, str. 90–97.

59 Za kult Jupitra kot del državne ideologije gl. Fears, *The Cult of Jupiter*, str. 3–141.

60 Več o Minervi gl. Girard, *La place de Minerve*, str. 203–232.

61 Za *Fortuno* gl. Kajanto, *Fortuna*, str. 502–558.

62 Kienast, *Römische Kaisertabelle*, str. 195–197.

63 Spaul, *Ala*, str. 22–23.

64 Kubitschek, *Signifer*, str. 2348–2358.

65 Beseda *contubernalis* se je namreč uporabljala za partnerje v zakonskih skupnostih med sužnjem in svobodnim, lahko tudi med dvema sužnjema. *Contubernium* je tovrstna zakonska zveza. Med sužnji in svobodnimi *matrimonium* ni bilo mogoče skleniti, preostalo je *contubernium* (med *contubernales*) (prim. Treggiari, *Contubernales*, str. 42–69).

to razumeti tudi kot boga zdravilca.⁶⁶ Ker tudi naš votivni spomenik izvira iz Zgornje Germanije, moramo to možnost vsekakor upoštevati. Votivne spomenike, posvečene boginji Nemezi, so pogosto postavljali gladiatorji; neredko jih je mogoče postaviti v kontekst amfiteatrov. Povezujemo jo z maščevanjem, pravičnostjo, pa tudi z rimsko državo.

Če na kratko povzamemo: Oklaciji so po celotnem imperiju dokumentirani na 26 spomenikih (od tega so tri vojaške diplome in trije votivni spomeniki). Na njih je dokumentiranih 27 Oklacijev, med njimi 5 žensk. Po imperiju do danes ne poznamo nobenega Oklacija, ki bi deloval v mestnem svetu (*ordo decurionum*) in bi bil tako del municipalne elite. Ponovno so trije Oklaciji delovali v vojski – za enega lahko predvidimo kariero viteza, konzula Oklacija pa moramo uvrstiti med senatorje. Tako so zastopani vsi družbeni sloji.

OD KOD TOREJ OKLACIJI V EMONI?

Oba emonska Oklacija sta bila leta 2024⁶⁷ objavljena v korpusu emonskih napisov (*ILSL* 3), ki ga je pripravila M. Šašel Kos. Nagrobna stela z veteranom Petnajste legije L. Oklacijem Tarkvinijcem in njegovo osvobojenko Oklacija Ekspektato je vzdana v južno steno ljubljanske stolnice (*ILSL* 3 60). Drugi emonski Oklaciji so znani iz Gorenjske, torej iz emonskega agra, kjer so najverjetneje imeli posestva.⁶⁸ Oče M. Oklacij Avit je namreč v Emoni opravljal funkcijo mestnega svetnika: *decurio coloniae Emonae*.⁶⁹ Na nagrobniku pa sta omenjena še njegova žena Oklacija Avita in njun sin *Iustus*, ki je umrl kot mladenič, najverjetneje star šele 16 let (*ILSL* 3 271).⁷⁰ Oba napisa dokazu-

jeta, da so bili Oklaciji v Emoni del mestne elite, spomenika (in s tem omenjene Oklacije) pa težko povežemo, čeprav takšne povezave tudi ne moremo povsem izključiti. Lucij Oklacij najverjetneje izvira iz etruščanskega mesta *Tarquini*, na kar lahko sklepamo iz njegovega osebnega imena: *Tarquiniensis*, ker pa ne gre za pravi *origo*, ne moremo biti povsem gotovi. Izvor »našega Oklacija« v Etruriji posredno potrjujejo štirje znani primeri Oklacijev iz *regio VII (Etruria)*.⁷¹ M. Šašel Kos pri *ILSL* 3 60 zapiše, da je gentilicij dobro izpričan v Italiji, predvsem na njenem severu in v keltskih provincah. Nekaj primerov poznamo še iz Dalmacije. Doda, da naj bi bilo nekaj primerov dokumentiranih tudi v Panoniji. Naša tabela (gl. tabelo 2) tega ne potrjuje. Če preverimo še v OPEL,⁷² ugotovimo, da so sicer navedeni trije Oklaciji, a so vsi trije povezani z emonskima nagrobnikoma, saj so takrat še verjeli, da je bila Emona del province Panonije in ne del Italije. Nobena epigrafska baza Oklacijev v Panoniji očitno nima, štiri pa poznamo s svinčenih ploščic v Sisciji.⁷³

Za ime *Oclatius* torej predvidevamo keltski izvor, s čimer se strinjajo glavni raziskovalci, od Holderja, ki se je prvi konkretno ukvarjal s keltskim besednim zakladom, do Repanška pri nas, ki se v zadnjem času ukvarja z ostanki keltskega substrata na naših tleh. Meid trditev o keltskem poreklu še dopolni in nadgradi, saj pravi, da ime izvira iz severne Italije.⁷⁴ Podatki iz naših tabel tega ne potrjujejo enoznačno. Veliko več Oklacijev namreč poznamo iz osrednje kakor iz severne Italije, zato se ne zdi nemogoče, da bi Oklaciji k nam dejansko prišli iz osrednjega dela Italije (na primer iz Etrurije: *Tarquini*). Če v Deseti regiji (*regio X*) odmislimo emonske Oklacije, ostanejo samo še trije nagrobni spomeniki s tem gentilicijem. Poleg njih pa sta emonskim najbližje nagrobnika iz Norika, kjer so v glavnem izpričani osvobodenci in je ime *Oclatius* v vlogi osebnega imena in ne gentilicija. Razprostranjenost Oklacijev po Italiji nam v zvezi z izvorom imena vsekakor mora dati misliti. Jezikoslovci pa bodo povedali, ali bi ga lahko po analogiji imen *Oclatus*, *Oclatinus* ali epiteta *Oclata* (pri *Bona Dea*) preprosto izpeljali iz besede *oculus* oziroma *oc(u)latus*. Pojavnost imena na Apeninskem polotoku in skoncentriranost na osrednjo Italijo temu ne nasprotujeta.

⁶⁶ Ferlut, *Goddesses*, str. 1–26.

⁶⁷ Oba spomenika sta bila v omenjeni monografiji predstavljena zelo natančno in v skladu z metodologijo epigrafske stroke, zato na tem mestu navajamo le tisto, kar je relevantno za pričujočo raziskavo. To še posebej velja za vse starejše objave.

⁶⁸ Spomenik danes hranijo v Gorenjskem muzeju v Kranju (*ILSL* 3 271) in je v precej slabem stanju, kar je v veliki meri posledica materiala, iz katerega je izdelan (zeleni tuf).

⁶⁹ M. *O(c)latius* Avitus, *d(ecurio) c(oloniae) E(monae)*.

⁷⁰ Prvič je bil ta nagrobni spomenik omenjen že v 15. stoletju pri A. Tyfernu (CVP 3528, fol. 59v, 74r), celo na dveh mestih. Že pri njem lahko preberemo dva kraja, med katerima kolebajo mlajši pisci, namreč Radovljico in Lesce. A glede na to, da je bil Avguštin na str. 59v povsem konkreten in jasen, ko je zapisal *in ecclesia Beatae Virginis*, se zdi povsem jasno, da piše o cerkvi v Lescah, kjer je še danes Marijina cerkev (cerkev Marijinega vnebovzetja). Do zmede je najverjetneje prišlo iz zelo preprostega razloga; cerkev v Lescah v tistem času namreč še ni bila župnijska, temveč podružnična cerkev radovljiške župnije (Lesce so jožefinska župnija). Točnega najdišča spomenika sicer ne bomo mogli ugotoviti, da pa je bil

v 15. stoletju vzdan v leško cerkev, lahko vsaj posredno potrdimo tudi s tem, da je bil tam vse do leta 1962, ko so ga preselili v Gorenjski muzej.

⁷¹ Gl. tabelo 1.

⁷² OPEL III, 109.

⁷³ Radman-Livaja, *Tesere*, str. 239.

⁷⁴ Meid, *Personennamen*, str. 279.

OKRAJŠAVE

ILSl: Inscriptiones Latinae Sloveniae.

OPEL: Barnabás, Lőrincz: *Onomasticon provinciarum Europae Latinarum*, Vol. I: Aba–Byzanus, Budapest 2005; II: Cabalicius–Ixus, Wien 1999; III: Labareus–Pythea, Wien 2000; IV: Quadratia–Zures, Wien 2002.

LITERATURA

Alföldy, Géza: Die Valerii in Poetovio. *Arheološki vestnik* 15/16, 1964–1965, str. 137–144.

Alföldy, Géza: *Rimska družbena zgodovina*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2023.

Alonso-Alonso, Ma^a Ángeles in Gatto, Federica: »Bona Dea«, une divinité pour soigner l'œil malade? *Palas* 122, 2023, str. 33–51.

Ambasciano, Leonardo: The Fate of a Healing Goddess: Ocular Pathologies, the Antonine Plague, and the Ancient Roman Cult of Bona Dea. *Open Library of Humanities*, 2(1), e13, 2016, str. 1–34; DOI: <http://dx.doi.org/10.16995/olh.42>

Bruun, Christer: Slaves and freed slaves. *The Oxford handbook of Roman epigraphy* (ur. C. Bruun, J. Edmondson). New York: Oxford University Press, 2015, str. 605–626.

Delplace, Christiane: Cultes féminins dans l'Adriatique romaine: autour de Bona Dea. *Les cultes polythéistes dans l'Adriatique romaine* (ur. C. Delplace, F. Tassaux). Bordeaux: Ausonius Éditions, 2000, str. 119–132. DOI: <https://doi.org/10.4000/bo-oks.ausonius.6831>

Domaszewski, Alfred in Dobson, Brian: *Die Rangordnung der römischen Heeres*. Köln, Graz: Böhlau, 1967.

Ernout Alfred in Meillet, Alfred: *Dictionnaire étymologique de la langue Latine*. Retirage de la 4e édition augmentée d'additions et de corrections par Jacques André. Paris: Klincksieck, 2001.

Fears, Rufus J.: The Cult of Jupiter and Roman Imperial Ideology. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Band 17/1 (Teilband Religion (Heidentum: Römische Götterkulte, Orientalische Kulte in der römischen Welt)) (ur. Wolfgang Haase). Berlin, New York: De Gruyter, 1981, str. 3–141.

Girard, Jean-Louis: La place de Minerve dans la religion romaine au temps du principat. *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Band 17/1 (Teilband Religion (Heidentum: Römische Götterkulte, Orientalische Kulte in der römischen Welt)) (ur. Wolfgang Haase). Berlin, New York: De Gruyter, 1981, str. 203–232.

Holder, Alfred: *Alt-celtischer Sprachschatz* I, Leipzig 1896 (repr. Graz 1961); II, Leipzig 1904 (repr. 1962); III, Leipzig 1907 (repr. 1962).

Hornum, Michael. B.: *Nemesis, the Roman state and the games*. Leiden, New York, Köln: E. J. Brill, 1993 (Religions in the Graeco–Roman world, 117).

Kajanto, Iiro: *Fortuna. Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Band 17/1 (Teilband Religion (Heidentum: Römische Götterkulte, Orientalische Kulte in der römischen Welt)) (ur. Wolfgang Haase). Berlin, New York: De Gruyter, 1981, str. 502–558.

Kajanto, Iiro: *The Latin Cognomina*. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica, 1965 (Commentationes Humanarum Litterarum, XXXVI 2).

Kienast, Dietmar: *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1996.

Kubitschek, Wilhelm: Signifer. *Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* II A2, 1925, str. 2348–2358.

Matasović, Ranko: Jezični tragovi Kelta u Iliriku. *Latina et Graeca* (Nova serija) 3, 2003, str. 5–23.

Matijašić, Robert: *Uvod u latinsku epigrafiju*. Pula: Filozofski fakultet u Puli, 2002.

Meid, Wolfgang: *Keltische Personennamen in Pannonien*. Budapest: Archaeolingua alapítvány, 2005 (Series Minor 20).

Pastor, Simone: Il culto della dea Nemesis nelle province balcanico–danubiane: tra devozione privata e propaganda imperiale. *Storia delle religioni e archeologia. Discipline a confronto* (ur. Igor Baglioni). Roma, 2010, str. 211–236.

Radman-Livaja, Ivan: *Tesere iz Siska. Olovne tesere iz Siscije / Plombs de Siscia: Katalog / Catalogue*. Zagreb, 2014 (Musei Arch.Zagrabiensis Catalogi et Monographiae 9/2).

Reddé, Michel: Legio VIII Augusta. *Les légions de Rome sous le Haut–Empire* 1. Actes du Congrès de Lyon (17–19 septembre 1998) (ur. Y. Le Bohec, C. Wolff). Lyon, 2000, str. 119–126.

Repanšek, Luka: *Keltska dediščina v toponimiji jugovzhodnega alpskega prostora*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016.

Ritterling, Emil: Legio. *Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* XII. 2, str. 1329–1829.

Solin, Heikki: *Die Stadtrömischen Sklavennamen. Ein Namenbuch I–III*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1996.

Spaul, John E. H.: *Ala². The Auxiliary Cavalry Units of the Pre–Diocletianic Imperial Roman Army*. Andover: Nectoreca Press, 1994.

Strobel, Karl: Zur Geschichte der legiones V (Macedonica) und VII (Claudia pia fidelis) in der frühen Kaiserzeit und Stellung der Provinz Galatia. *Les légions de Rome sous le haut–empire, Actes du congrès de Lyon (17–19 septembre 1998)* (ur. Y. Le Bohec, C. Wolff). Paris, 2000, str. 515–528.

Šašel Kos, Marjeta: Colonia Iulia Emona – the genesis of the Roman city = Colonia Iulia Emona – nastanek rimskega mesta. *Arheološki vestnik* 63, 2012, str. 79–104.

- Šašel Kos, Marjeta: *V srcu rimskega imperija: zgodovina slovenskega prostora v antiki do vlade Maksimina Tračana*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2020.
- Šašel, Jaroslav: [...]ARIUS [...]ISCUS, Celeiensis. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 52, 1983, str. 175–182 (= *Opera selecta*, 1992, str. 212–219).
- Šašel, Jaroslav: Barbii. *Eirene* 5, 1966, str. 117–137 (= *Opera selecta*, Ljubljana 1992, str. 99–119).
- Šašel, Jaroslav: Caesernii. *Živa antika* 10, 1960, str. 201–221 (= *Opera selecta*, 1992, str. 54–74).
- Šašel, Jaroslav: Emona. *Real Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Suppl.* II, 1968, str. 540–578 (= *Opera selecta*, str. 559–579).
- Šašel, Jaroslav: I Dindii – vicende ed economia di una famiglia di Preneste. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 43, 1981, str. 337–342 (= *Opera selecta*, 1992, str. 146–151).
- Šašel, Jaroslav: Probleme und Möglichkeiten onomastischer Forschung. *Akte des IV. internationalen Kongresses für griechische und lateinische Epigraphik* (ur. Internationaler Kongress für Griechische und Lateinische Epigraphik). Wien: Böhlau Verlag, 1964, str. 352–368 (= *Opera selecta*, 1992, str. 79–98).
- Šašel, Jaroslav: Zu T. Varius Clemens aus Celeia. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 51, 1983, str. 295–300 (= *Opera selecta*, 1992, str. 206–211).
- Tregiarri, Susan: Contubernales in *CIL* 6. *Phoenix* 35, 1981, str. 42–69.
- Tyfernus, Augustinus Prygl: Ms. 3528 – manuscript preserved in the Manuscript Department of the Vienna National Library (1507).
- Visočnik, Julijana in Kous, Lucija in Horvat, Timotej in Humerca, Rok: Poskus celotne predstavitve rimske vile rustike na Rodinah. 15. *Grošljev simpozij: De re oeconomica: Gospodarstvo v antiki [Elektronski vir]*: od torka, 19. marca, do četrta, 21. marca 2024, Atrij ZRC SAZU, Novi trg 2, Ljubljana: povzetki referatov, str. 4.
- Visočnik, Julijana: Antični prebivalci Spodnje Savinjske doline ali kdo se skriva za imeni na epigrafskih spomenikih. *Kronika* 65, 2017, št. 3 (Iz zgodovine Spodnje Savinjske doline), str. 281–292.
- Visočnik, Julijana: Arhivarji v Petovionii. *Zbornik Pokrajinskega muzeja Ptuj* 6, 2019, str. 11–27.
- Visočnik, Julijana: Beneficarii in Celeia and Sirinium: analogy and contrast. *Studia epigraphica et militaria: in memoriam Miroslava Mirković* (ur. M. Horster, O. Pelcer-Vujačić in S. Ferjančič). Berlin, Boston: De Gruyter, 2024, str. 47–77. DOI: doi.org/10.1515/978311428963-005
- Visočnik, Julijana: Ženska imena, dokumentirana na napisih: primer Celeje. *Kronika* 71, 2023, št. 2, str. 245–262. DOI: https://doi.org/10.56420/Kronika.71.2.01
- Wolff, Catherine: Units: Principate. *The Encyclopedia of the Roman Army* (ur. Y. le Bohec et al.). Malden, MA: Wiley–Blackwell, 2015, str. 1037–1049.
- Železnikar, Janja in Visočnik, Julijana: Atrans. *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru = Minor Roman settlements in Slovenia* (ur. J. Horvat, I. Lazar, A. Gaspari). Ljubljana: Založba ZRC, 2020, str. 249–293. DOI: https://doi.org/10.3986/9789610502586_14

ELEKTRONSKI VIRI

EDCS: Epigraphik–Datenbank Clauss / Slaby
https://db.edcs.eu/epigr/epi.php?s_sprache=en

EDR: Epigraphic Database Roma
http://www.edr-edr.it/edr_programmi/res_complex_comune.php?lang=it&ver=simp

HD: Epigraphische Datenbank Heidelberg
http://edh-www.adw.uni-heidelberg.de/home?&lang=de

SUMMARY

Oclatii in Emona and throughout the Empire

This essentially onomastic study focuses on two Oclatii, a veteran and a *decurio* – town councillor, from the oldest autonomous Roman town in Slovenian territory, the colony of Emona. Lucius Oclatius Tarquinius, who settled in Emona after completing his military service, could, based on his status a veteran of the *Legio* XV, integrate himself into the city elite and participate in the local administration (although not explicitly indicated on the gravestone, this was an established practice). Marcus Oclatius Avitus, his wife, and son are documented on the family gravestone made of green tuff, which was most probably found near Lesce, where it was long built into the local Church of the Assumption of the Virgin Mary. This Oclatius undoubtedly took part in the Emona town administration, which is further confirmed by the inscription stating that he was a decurion or town councillor. Because they belonged to different chronological periods, it is impossible to establish a direct link between the two Oclatii from Emona. Whereas Lucius may be dated to the first half of the first century AD, the same level of accuracy cannot be achieved for Marcus. This is partly due to the deteriorated condition of the monument, which also makes it impossible to perform a more detailed palaeographic analysis of letters. As a result, Marcus can only roughly be dated to the second or third century AD.

The *gentilicium* Oclatius is considered to be of Celtic origin; it may have even originated from northern Italy. To confirm this and, if possible, to determine where the Ocla-

tii under this discussion came from, epigraphic databases (HD, EDCS, and EDR) were used to collect all currently known representatives by this name. Oclatii were divided into those who are known from Italy and those who are documented throughout the Roman provinces of the empire. The occurrence and prevalence of the name merely serves as a supplementary argument in our attempt to identify its origin. The situation, as determined in Italy itself, does not speak in favour of northern Italy (and may thus even call into question the Celtic origin of the name), given that there were considerably fewer Oclatii there, especially compared to the central part of the peninsula. *Regiones* I, VII, and VIII, which can be merged into the common area of central Italy, represent the nexus of Oclatii in Italy. Therefore, it seems safe to assume that the personal name Tarquiniensis can, in fact, signify the *origo* and, in this case, be linked to Etruria and the city of Tarquinii.

The distribution of Oclatii across the empire is generally consistent with the expectations, as they are predominantly documented in “Celtic provinces”. However, we may have expected to find more of them in the Gaul provinces, Noricum, Raetia, and the Pannonian provinces. They are also encountered in provinces that have no rela-

tion whatsoever to the Celtic population, for example, in North Africa. The prevalence of Oclatii, both in Italy and throughout the empire, does not unequivocally confirm their Celtic origin. Perhaps it more likely challenges its validity and calls for a fresh (linguistic-etymological) examination. The origin of the name could also be linked to the Latin words *oculus* and *ocul(a)tus*, as is assumed with regard to the personal name Oclatus (also in the case of the cult Bona Dea Oclata).

The name Oclatius, according to its composition (suffix *-ius*), primarily serves as the *gentilicium* in names of the *tria nomina* type and is exceptionally also documented as a personal name or as part of a peregrine affiliation. Oclatii hardly ever appear as senators or knights, and there are quite a few examples where they are either explicitly documented as freedmen, or their free status may be inferred, implying that there existed wealthy, slave owning families. The process of manumission led to the emergence of new Oclatii, who retained their original name as a *cognomen*. Most Oclatii are known from (family) gravestones, and there are very few examples of dedicants on votive monuments.

